

وزارت جهاد کشاورزی
سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور - پژوهشکده اکولوژی دریای خزر

عنوان:

**ارزیابی اقتصادی - اجتماعی فعالیت صیادی شرکت‌های
تعاونی پره ساحلی در آبهای ایرانی دریای خزر
(مازندران و گیلان)**

مجری مسئول:

غلامرضا دریانبرد

شماره ثبت

۶۸۳۳۰

وزارت جهاد کشاورزی
سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور - پژوهشکده اکولوژی دریای خزر - پژوهشکده آبیزی پروری
آبهای داخلی

عنوان طرح/پروژه: ارزیابی اقتصادی - اجتماعی فعالیت صیادی شرکت های تعاونی پره ساحلی در آبهای ایرانی
دریای خزر (مازندران و گیلان)

کد مصوب: ۰۲۰۵۸۶-۰۷۲-۱۲۳۰-۳-۷۶

نام و نام خانوادگی نگارنده/نگارندگان: غلامرضا دریانبرد

نام و نام خانوادگی مجری مسئول (اختصاص به پروژه ها و طرح های ملی و مشترک دارد): غلامرضا دریانبرد

نام و نام خانوادگی مجری/مجریان استانی: علیرضا نیکوئی

نام و نام خانوادگی همکار(ان): حسن فضلی، حسن نصراله زاده ساروی، اکبر پورغلامی مقدم کلاچاهی، محمدرضا

رمضانی مأمودانی، سید امین اله تقوی مطلق، محمدعلی آشکار آهنگر کلائی، محمدجواد تقوی رستمی، تورج

ولی نسب پوری، ایوب داودی لیمونی، سیداسداله سجادی کوهی خیلی

نام و نام خانوادگی مشاور(ان): -

محل اجرا: استان های مازندران و گیلان

تاریخ شروع: ۱۴۰۲/۱۰/۱

مدت اجرا: ۱ سال و ۳ ماه

ناشر: موسسه تحقیقات علوم شیلاتی کشور

تاریخ انتشار: سال ۱۴۰۴

حق چاپ برای مؤلف محفوظ است. نقل مطالب، تصاویر، جداول، منحنی ها و نمودارها با ذکر مأخذ بلامانع است.

«سوابق طرح یا پروژه و مجری مسئول / مجری»

طرح/پروژه: ارزیابی اقتصادی - اجتماعی فعالیت صیادی
شرکت‌های تعاونی پره ساحلی در آبهای ایرانی دریای خزر
(مازندران و گیلان)

کد مصوب: ۳-۷۶-۱۲۳۰-۰۷۲-۰۲۰۵۸۶

شماره ثبت (فروست): ۶۸۳۳۰ تاریخ: ۱۴۰۴/۹/۱

با مسئولیت اجرایی جناب آقای غلامرضا دریانبرد دارای مدرک
تحصیلی کارشناسی ارشد در رشته شیلات است.

پروژه توسط داوران منتخب بخش بیولوژی و ارزیابی ذخایر آبزیان در

تاریخ ۱۴۰۴/۰۸/۱۱ مورد ارزیابی و با رتبه عالی تأیید گردید.

در زمان اجرای پروژه، مجری در:

ستاد ☐ پژوهشکده ☒ مرکز ☐ ایستگاه ☐

با سمت عضو هیئت علمی در پژوهشکده اکولوژی دریای خزر
مشغول بوده است.

عنوان	«فهرست مندرجات»	صفحه
چکیده		۱
۱- مقدمه		۳
۲- مواد و روش ها		۱۱
۲-۱- آمار صید و تلاش صیادی شرکت های تعاونی صیادی پره		۱۱
۲-۲- روش صید ماهیان استخوانی		۱۲
۲-۳- جامعه آماری و انتخاب نمونه		۱۴
۲-۴- گردآوری داده ها		۱۶
۲-۵- پردازش داده ها و محاسبه شاخص ها		۱۸
۲-۵-۱- اشتغال و درگیر بودن مالکین در فعالیت صیادی		۱۸
۲-۵-۲- فعالیت		۲۱
۲-۵-۳- هزینه های متغیر		۲۲
۲-۵-۴- هزینه های ثابت		۲۴
۲-۵-۵- سرمایه گذاری ها		۲۴
۲-۵-۶- شاخص های اقتصادی		۲۴
۲-۵-۷- اقتصادی - اجتماعی		۲۸
۲-۵-۸- ساختار جمعیتی		۲۹
۲-۵-۹- شاخص های فنی		۳۰
۲-۵-۱۰- شاخص زیست محیطی		۳۱
۳- نتایج		۳۲
۳-۱- اشتغال و درگیر بودن مالکین در فعالیت صیادی		۳۲
۳-۱-۱- حضور سهامداران در فعالیت صیادی		۳۲
۳-۱-۲- تعداد افراد شاغل در شرکت های تعاونی صیادی پره		۳۲
۳-۱-۳- تعداد کل افراد شاغل در شرکت های تعاونی صیادی پره		۳۳
۳-۱-۴- میانگین ساعات کاری به ازاء هر فرد		۳۴
۳-۱-۵- ساعات کاری		۳۵
۳-۱-۶- ساعات کار تمام وقت کشوری		۳۶

۳۸	۷-۱-۳- ساعات کار تمام وقت بین‌المللی
۳۹	۲-۳- فعالیت
۳۹	۱-۲-۳- روزهای دریاروی
۴۱	۲-۲-۳- مدت زمان سفر دریایی برای صیادی
۴۲	۳-۲-۳- مقدار صید و صید بر واحد تلاش صیادی ماهیان استخوانی
۴۴	۴-۲-۳- مقدار مصرف شخصی یا خورشتی
۴۵	۳-۳- هزینه‌های متغیر
۴۷	۱-۳-۳- هزینه‌های پرسنلی
۴۸	۲-۳-۳- هزینه‌های انرژی
۴۹	۳-۳-۳- مقدار مصرف انرژی
۵۰	۴-۳-۳- هزینه‌های عملیاتی صید
۵۰	۵-۳-۳- هزینه‌های تجاری شامل فروش ماهی بعد از صید
۵۱	۶-۳-۳- هزینه‌های تعمیر و نگهداری
۵۲	۷-۳-۳- مقایسه هزینه‌های متغیر به تفکیک گروه هزینه‌ها و مناطق
۵۴	۴-۳- هزینه‌های ثابت
۵۵	۵-۳- سرمایه‌گذاری‌ها
۵۶	۶-۳- شاخص‌های اقتصادی صید شرکت‌های تعاونی صیادی پره
۵۶	۱-۶-۳- درآمدها
۵۸	۲-۶-۳- درآمد ناخالص
۵۹	۳-۶-۳- ارزش افزوده ناخالص
۶۱	۴-۶-۳- هزینه فرصت
۶۲	۵-۶-۳- هزینه استهلاک
۶۳	۶-۶-۳- سود اقتصادی
۶۵	۷-۶-۳- بهره‌وری سرمایه یا بازگشت سرمایه‌گذاری‌های محسوس و ثابت
۶۶	۸-۶-۳- نقطه سر به سر درآمدها
۶۸	۹-۶-۳- یارانه‌ها بر ارزش افزوده ناخالص
۶۹	۷-۳- اقتصادی - اجتماعی

۶۹.....	۳-۷-۱- دستمزد براساس کار تمام وقت
۶۹.....	۳-۷-۲- بهره‌وری نیروی کار
۷۰.....	۳-۸- ساختار جمعیتی
۷۰.....	۳-۸-۱- سن پرسنل شاغل در شرکت‌های تعاونی صیادی پره
۷۱.....	۳-۸-۲- سطح تحصیلات پرسنل شاغل در شرکت‌های تعاونی صیادی پره
۷۲.....	۳-۸-۳- اندازه خانواده پرسنل شاغل در شرکت‌های تعاونی صیادی پره
۷۳.....	۳-۸-۴- سهم درآمد خانواده از طریق فعالیت‌های صیادی
۷۴.....	۳-۹- شاخص‌های فنی
۷۴.....	۳-۹-۱- استفاده از ظرفیت
۷۴.....	۳-۹-۲- نسبت شرکت‌های تعاونی صیادی غیرفعال
۷۵.....	۳-۱۰- شاخص زیست محیطی
۷۵.....	۳-۱۰-۱- کارایی سوخت در تولید محصولات دریایی
۷۷.....	۴- بحث
۷۹.....	۴-۱- اشتغال
۸۲.....	۴-۲- صید و تلاش صیادی
۸۶.....	۴-۳- ساختار هزینه‌ای فعالیت‌های صیادی
۹۰.....	۴-۴- سرمایه‌گذاری‌ها در فعالیت‌های صیادی
۹۱.....	۴-۵- شاخص‌های اقتصادی فعالیت‌های صیادی
۹۷.....	۴-۶- استفاده از ظرفیت
۹۸.....	۴-۷- مصرف انرژی و کارایی مصرف سوخت در فعالیت‌های صیادی
۹۹.....	۴-۸- ساختار اجتماعی جامعه صیادی
۱۰۲.....	۵- جمع‌بندی
۱۱۱.....	پیوست
۱۱۶.....	چکیده انگلیسی

چکیده

داده‌های اقتصادی - اجتماعی صید ماهیان استخوانی شرکت‌های تعاونی صیادی پره استان‌های مازندران و گیلان در سال بهره‌برداری ۱۴۰۲-۰۳ از طریق پرسشنامه‌ای که در برگیرنده متغیرهای متفاوت و مرتبط با فعالیت صیادی بود، به منظور ارزیابی اقتصادی - اجتماعی فعالیت صیادی گردآوری شد. داده‌های گردآوری شده شامل اشتغال و فرصت‌های شغلی، فعالیت و تلاش صیادی، مقدار صید و درآمد، ساختار هزینه‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها، ساختار اجتماعی و تامین معیشت جامعه صیادی از طریق فعالیت صیادی و صید ماهیان استخوانی بود. شرکت‌های تعاونی صیادی پره در این دو استان به ۵ منطقه صیادی دسته‌بندی شدند و پرسشنامه‌ها با مراجعه حضوری در جایگاه این تعاونی‌ها پُر گردید. در سال بهره‌برداری مذکور از ۱۰۵ شرکت تعاونی پره دارای مجوز صید، ۹۷ شرکت فعال بودند و گردآوری داده‌های موردنیاز در ۵۴ شرکت تعاونی پره نمونه انجام شد.

فعالیت صیادی ۱۰۵ شرکت تعاونی صیادی پره ۶۶۱۶ موقعیت شغلی را فراهم کرد که ۷۵۶۲ نفر در این موقعیت‌ها اشتغال داشتند. سرانه فرصت‌های شغلی و تعداد افراد شاغل به ترتیب ۶۳ و ۷۲ نفر محاسبه شد و میانگین ساعات کاری سالانه هر پرسنل شاغل در تعاونی‌های پره ۲۲۳۰/۶ ساعت بود. این تعاونی‌های پره ۱۴۹۶۴ روز دریاروی داشتند و با تلاش صیادی ۴۵۱۷۴ بار پره‌کشی و مصرف ۵/۸ میلیون لیتر سوخت، حدود ۸۳۳۲/۶ تن از ماهیان استخوانی را صید کردند. راندمان مصرف سوخت ۰/۵۹ محاسبه شد و برای تولید ۱ تن ماهی ۵۹۰ کیلوگرم سوخت مصرف شد. شرکت‌های تعاونی صیادی پره ۳۵/۳ میلیارد تومان برای هزینه‌های ثابت و ۵۵۶/۸ میلیارد تومان برای هزینه‌های متغیر پرداخت کردند که هزینه‌های تجاری و عملیاتی به ترتیب با ۲۱۵/۳ و ۱۶۰/۲ میلیارد تومان (۴۰ و ۳۰ درصد) بیشترین مقدار را در هزینه‌های متغیر داشتند. ارزش مالی تعاونی‌های پره بیش از ۸۱۸۴/۷ میلیارد تومان و سرانه ارزش مالی ۸۴/۴ میلیارد تومان به ازاء هر شرکت تعاونی پره محاسبه شد.

درآمد حاصل از فروش ماهیان استخوانی ۳۰۳۹/۷ میلیارد تومان، درآمد ناخالص ۲۴۰۶/۵ میلیارد تومان و ارزش افزوده ناخالص ۲۴۴۹/۳ میلیارد تومان و سرانه آنها به ترتیب ۲۸/۹، ۲۲/۹ و ۲۳/۳ میلیارد تومان به ازاء هر تعاونی پره محاسبه شد. شاخص‌های هزینه فرصت و هزینه استهلاک به ترتیب ۱۸۱۲/۵ و ۲۲/۶ میلیارد تومان بود. سود اقتصادی ۵۴۱/۴ میلیارد تومان و سرانه آن ۵/۲ میلیارد تومان به ازاء هر شرکت تعاونی پره محاسبه شد و هر واحد سرمایه محسوس حدود ۳ برابر ارزش اقتصادی، بهره‌وری سرمایه داشت که عملکرد اقتصادی مطلوب و بسیار خوب سرمایه‌گذاری‌های ملموس در بخش صیادی را نشان داد. نقطه سر به سر درآمد نیز ۲۳۲۶/۷ میلیارد تومان محاسبه شد که حدود ۷۷ درصد از درآمد واقعی را پوشش داد و بیانگر سوددهی مناسب و تاحدی مطلوب فعالیت صیادی تعاونی‌های پره بود.

میانگین سنی صیادان تعاونی‌های پره ۵۰/۶ سال بود و حدود ۹۰ درصد از جامعه صیادی باسواد بودند. تعداد خانوار و سرانه آن به ترتیب ۲۹۹۲۷ نفر و ۲۸۵ نفر به ازاء هر شرکت تعاونی صیادی پره محاسبه شد و وابستگی معیشت آنها به فعالیت صیادی ۶۴ درصد بود.

براساس شاخص‌های اقتصادی مورد بررسی در این تحقیق در بین مناطق ۵ گانه صیادی، منطقه ۲ (فرح‌آباد تا رویان در استان مازندران) به عنوان موفق‌ترین منطقه صیادی تعیین شد که از نظر سود اقتصادی، بهره‌وری سرمایه و نیروی کار و پایداری فعالیت در وضعیت بهینه قرار داشت. پس از آن، منطقه ۵ (بندرانزلی تا آستارا در استان گیلان) با عملکردی بسیار نزدیک و منطقه ۴ (چابکسر تا بندرانزلی در استان گیلان) با وضعیت قابل قبول و منطقه ۱ (میانکاله و گهرباران در استان مازندران) با عملکرد متوسط طبقه‌بندی شدند. در مقابل، منطقه ۳ (رویان تا رامسر در استان مازندران) تنها منطقه زیان‌ده بود که ادامه فعالیت صیادی در آن، در شرایط فعلی اقتصادی، فاقد توجیه و نیازمند بازنگری اساسی در ساختار اقتصادی و مدیریتی است. این بررسی به تفکیک استان‌ها نشان داد که استان گیلان از نظر سودآوری نهایی و پایداری مالی عملکرد مطلوب‌تری داشت در حالی که استان مازندران در بهره‌وری سرمایه و نیروی انسانی، سطح بالاتری از کارآمدی را نشان داد. بنابراین، تعاونی‌های پره در استان گیلان از منظر اقتصادی سودده‌تر و تعاونی‌های پره در استان مازندران از منظر ساختار بهره‌وری و کیفیت اشتغال قوی‌تر عمل کردند. ادامه فعالیت در هر دو استان از منظر کلان اقتصادی قابل توصیه است، اما باید ساختار هزینه‌ای مازندران و ساختار سرمایه‌ای گیلان بهبود یابند تا تعادل پایداری ایجاد شود.

در جمع‌بندی نهایی فعالیت صیادی تعاونی‌های پره در آب‌های ایرانی دریای خزر و سواحل استان‌های مازندران و گیلان در مجموع سودده، بهره‌ور و از منظر اقتصادی توجیه‌پذیر ارزیابی شدند و شاخص‌های بازدهی سرمایه و نیروی کار مثبت بودند و هزینه‌ها تحت کنترل قرار داشته و درآمدها از سطح سربه‌سر فراتر بودند. با این حال، وابستگی قابل توجه به یارانه‌های پنهان (یارانه سوخت و معافیت مالیاتی)، نابرابری درآمد در مناطق و زیان‌دهی در منطقه ۳ از جمله چالش‌هایی هستند که در صورت عدم اصلاح می‌توانند سودآوری پایدار را تهدید کنند.

کلمات کلیدی: ساختار هزینه‌ای، سود اقتصادی، نقطه سر به سر، فرصت‌های شغلی، جامعه صیادی، تعاونی صیادی پره، دریای خزر